Edicle de les latrines d'Antoni Gaudí, *ca.* 1878-1880

Antoni Gaudí
Edicle de les latrines de la fàbrica

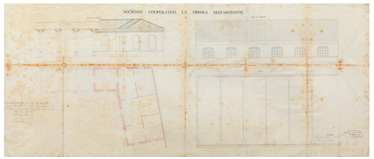
Els lavabos de la fàbrica de l'Obrera consten com a construïts al plànol general de 1881, amb la lletra *V*, però és l'únic edifici l'alçat del qual Gaudí no dibuixa. L'interior actual de l'edicle cilíndric està dividit en quatre latrines, cadascuna de les quals disposa d'una finestra i d'una porta d'accés independent. Segons el dibuix de la planta original al plànol general, hi havia tres compartimentacions per a latrines i una amb una pica, però aquesta distribució va desaparèixer quan l'edicle es va mutilar per a ampliar el carrer de la Cooperativa. Aquesta construcció, situada pocs metres al nord de la nau de blanqueig, és l'edifici més interessant dels tres que Gaudí va construir a Mataró. D'una banda, perquè va recobrir amb rajoles de ceràmica la part soterrada del pou que recollia les restes de les latrines, per no contaminar les aigües freàtiques. I de l'altra, pel sistema de ventilació intern: la forma de la coberta és una volta enlairada que permet renovar l'aire mitjançant un sistema de sifó que genera un efecte ventilador i que fa sortir l'aire pel cupulí de l'edificació.

Cal destacar, també, els materials que va escollir Gaudí, amb aplicacions ceràmiques als escalonats de les testeres de les portes i les finestres, a la part superior del cilindre i al cupulí de la coberta. Aplicacions que, més endavant, caracteritzaran l'obra gaudiniana, i que aplica per primera vegada en una edificació aparentment anodina com els lavabos per a obrers.

La nau de blanqueig de cotó d'Antoni Gaudí, 1883

Gaudí va projectar una estructura de fusta autoportant, en forma d'arc parabòlic, per guanyar els dotze metres de llum de la nau. Els arcs, construïts amb tres capes de taulons de fusta de pi, de molt poca llargada, estan enllaçats amb perns que els travessen. Les dotze encavallades, separades cada quatre metres, donen a la nau una superfície diàfana de 12 × 48 metres. El tancament original era d'envans de maó amb sis finestres, a banda i banda, per a facilitar l'entrada de llum natural i ventilar els productes químics que s'utilitzaven per a blanquejar el cotó. Gaudí era conscient del risc que suposava la manipulació d'elements inflamables i tòxics en aquell espai. Per això va dissenyar uns tancaments senzills, pensats per a minimitzar l'impacte d'una possible explosió i protegir els treballadors.

Aquesta primera experiència amb l'arc parabòlic –sis en la versió inicial, tretze en la versió final– mostra la capacitat de l'arquitecte per a entendre i optimitzar la geometria, les propietats dels materials i les tècniques tradicionals de construcció, aspectes que esdevindran una constant en la seva obra.

Antoni Gaudí, Barcelona, juliol de 1883
Alçats i plantes dels edificis *A* i *B*
(la porteria amb habitatge i la nau
de blanqueig de cotó)
Tinta sobre tela de plànol, 52,5 × 123 cm
Arxiu Comarcal del Maresme
ACM70-1-T2-2030
Fons Ajuntament de Mataró

Entrada gratuïta

Horari
de dimarts a divendres, de 17 a 20 h
dissabtes, d'11 a 14 h i de 17 a 20 h
diumenges, d'11 a 14 h

Tancat els dilluns i els festius (excepte el 12 d'octubre, l'1 de novembre i el 6 i 8 de desembre que està obert d'11 a 14 h sempre que no siguin dilluns)

Per a més informació, reserves i visites guiades
93 741 29 30
educacultura@ajmataro.cat

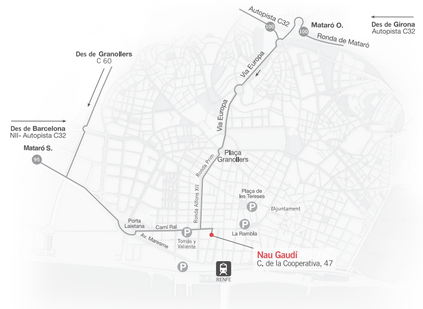
Visita guiada
Cada primer diumenge de mes, a les 12 h
per al públic general, sense reserva prèvia

Activitat familiar de l'exposició en curs: cada segon dissabte de mes, a les 18 h, sense reserva prèvia (a partir de cinc anys)

Adreça
Carrer de la Cooperativa, 47
08302 Mataró

https://www.naugaudi.cat/

@naugaudi_bassat_mataro/
@bassatmataro
@bassatmataro/
www.youtube.com/NauGaudi

D. L. B. 14391-2026

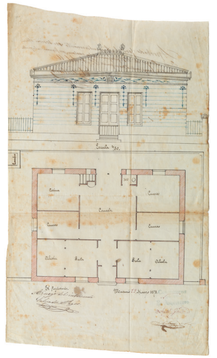
CONSORCI MUSEU D'ART CONTEMPORANI DE MATARÓ
Ajuntament de Mataró
FUNDACIÓ BASSAT
GAUDÍ km 0 MATARÓ
Amb el suport de:
Generalitat de Catalunya
100 Antoni Gaudí

© Fotografies: FotoGasull, Sergio Ruiz i Pere Vivas.

CATALÀ

LA NAU GAUDÍ

Antoni Gaudí, Mataró, 29 de març de 1878
Alçat i planta de la casa model que es va construir
Tinta sobre tela de plànol, 54 × 31 cm
Arxiu Comarcal del Maresme ACM70-1-T2-2024
Fons Ajuntament de Mataró

Antoni Gaudí, Barcelona, maig de 1878
Alçat de les façanes al jardí i al carrer
Distribució del semisoterrani i les dues plantes
Tinta i aquarel·la sobre paper
59 × 131 cm
58 × 126 cm
Museu de Mataró MdM 20742 i MdM 20743

Casa de Salvador Pagès d'Antoni Gaudí, 1878

És el primer edifici projectat i construït per Antoni Gaudí. L'habitatge, de 108 metres quadrats i façanes als quatre vents, incorporava una cuina i un menjador central que actuava com a distribuïdor de la resta d'espais: tres cambres i dues peces combinades de sala i alcova. També disposava d'inodor i rentamans, i d'un safareig al jardí. El motiu vegetal que ocupa el fris alt és molt semblant al que ornamenta la base dels fanals de la plaça Reial de Barcelona, que Gaudí estava projectant en aquell moment. Tot plegat configurava un habitatge de qualitat superior als estàndards habituals de l'època, en coherència amb l'ideari de Salvador Pagès.

La construcció de la casa no va estar exempta d'entrebancs, com ara les desavinences econòmiques entre Pagès i Jaume Serra, el paleta que la construïa, que va valorar la seva feina en 2.450 pessetes. Gaudí, que va testificar a favor de Pagès, la va quantificar en 909,85 pessetes, i va ser per acord notarial que es va estipular un import total de 1.790 pessetes de l'època.

Salvador Pagès va viure a la casa amb la seva dona Antonia Rovira, teixidora, i els fills d'ambdós, Nicolàs, a qui anomenaven Lincoln, i Camila. Dissortadament, quan l'Obrera va ser embargada l'any 1897 i es va subhastar el terreny, la primera casa de Gaudí va ser enderrocada per a edificar-ne de noves.

El nou Casino d'Antoni Gaudí, 1878

El nou Casino havia de substituir una antiga construcció que ja feia d'equipament social per als treballadors. Gaudí proposa un edifici entre mitgeres, de dues plantes i un semisoterrani, amb façana al Camí Ral.

L'escala exterior és l'element més significatiu del projecte. Es tracta d'una escala semicircular de dos trams, situada dins d'una torre definida per un conjunt de dobles arcs de maó, concebuda per a permetre l'accés dels treballadors des de l'interior del barri obrer cap al Casino, a través de les galeries de la façana posterior. Amb aquest element, la façana posterior guanya qualitat formal i rellevància. Un fet ben interesant d'aquesta escala és tant l'ús expressiu del maó com la forma, que clarament recorda la base de les torres de la façana del Naixement de la basílica de la Sagrada Família.

Tot i no haver-se construït, la precisió dels dibuixos permet una bona lectura d'aquest projecte, així com situar-lo com una peça clau dins l'evolució de l'obra de Gaudí. No es tracta només d'una representació tècnica d'un edifici no realitzat, sinó d'un exercici complet de definició arquitectònica en què ja es reconeixen línies de treball que es consolidaran en etapes posteriors.

Gaudí, Pagès i l'Obrera

Mataró ocupa un lloc rellevant en la biografia professional d'Antoni Gaudí.

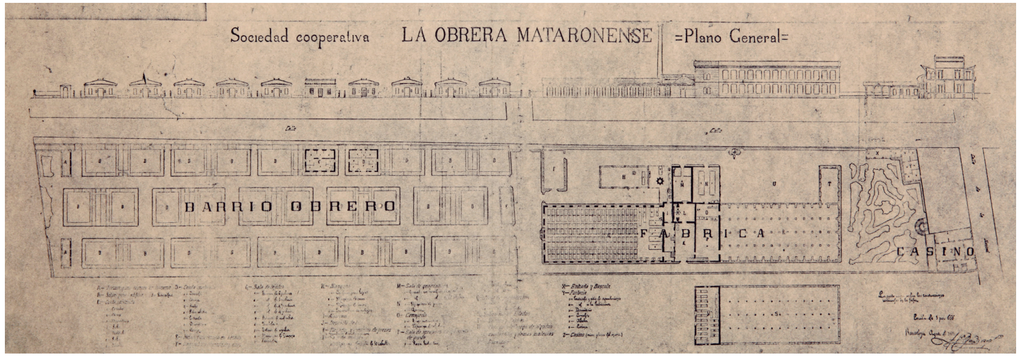
Va ser per encàrrec de Salvador Pagès, director de la Sociedad Cooperativa La Obrera Mataronense i primer client d'Antoni Gaudí, que l'arquitecte va donar forma a un barri obrer pioner per al qual va construir els tres primers edificis que va projectar.

L'Obrera, la primera cooperativa de producció a l'Estat espanyol, es va fundar a Mataró l'any 1864 i, després d'un primer període d'activitat a la vila de Gràcia, al cap de deu anys de crear-se, es va instal·lar a la Barca, un terreny hortícola a la zona de l'Eixample de la ciutat de Mataró. Salvador Pagès, de pensament reformista, laic, vinculat als corrents higienistes i principal ideòleg de l'Obrera, defensava que el cooperativisme duria a l'emancipació dels obrers, alhora que en garantia unes millors condicions de vida i de treball. Cal entendre l'ideal de l'Obrera com una experiència urbana singular, allunyada dels models industrials jeràrquics i paternalistes, i orientada a una organització més funcional, socialment equilibrada i ambientalment sensible. En aquest marc, la proposta d'implantació urbana desenvolupada per Gaudí adquireix un paper clau en la definició d'un sistema de relacions entre habitatge, producció i espais col·lectius, articulats mitjançant els recorreguts interiors de passeig i espai verd. És doncs, en el context del moviment cooperativista de la Mataró industrial de final de segle XIX, que Gaudí desenvolupa un seguit d'encàrrecs que integren arquitectura i disseny amb urbanisme i reflexió social.

Els dotze anys de col·laboració i amistat entre Antoni Gaudí i Salvador Pagès es van iniciar l'any 1873 amb l'encàrrec del cartell que anunciava la nova fàbrica a Mataró, i va perdurar fins al dia de Les Santes de 1885, quan Gaudí va idear l'escenografia per a una festa literària a l'interior de la nau de blanqueig. De Gaudí són els plànols de la zona residencial (1878) i el plànol d'ordenació general (1881). Seus són també, per bé que no es van arribar a construir, els plànols del nou Casino (1878) i d'una porteria amb habitatge per al porter (1883).

De tot el projecte es va construir la fàbrica inicial (1875), posteriorment ampliada, obra de l'enginyer Joan Brunet; i una casa per a un soci de la cooperativa (1877), obra de Juli Marial Tey, mentre que Gaudí va construir la casa model per a la zona residencial, on va viure la família Pagès (1878), les latrines de la fàbrica (1878-1880) i la nau de blanqueig de cotó (1883).

Els projectes d'un llavors jove Gaudí per a l'Obrera, el seu primer i gran encàrrec, no constitueixen únicament una etapa inicial en la seva trajectòria, sinó que són el moment fundacional en la configuració d'una manera pròpia d'entendre el llenguatge arquitectònic. Molts dels conceptes presents en aquestes primeres obres, la relació entre estructura i forma, l'atenció als condicionants ambientals o la integració entre arquitectura i entorn continuen avui plenament vigents i adquireixen, fins i tot, una renovada actualitat davant dels reptes contemporanis.

Antoni Gaudí, Barcelona, agost de 1881
Planta i alçat del plànol general
24 × 66,5 cm
Arxiu Comarcal del Maresme
ACM70-1-T2-2031
Fons Ajuntament de Mataró

CRONOLOGIA
- L'OBRERA
- ANTONI GAUDÍ

1864

- La Sociedad Cooperativa La Obrera Mataronense, la primera cooperativa de producció de l'Estat espanyol, es constitueix a Mataró el primer de juliol. Té 247 associats i un capital de 3.250 pessetes. Salvador Pagès n'és el director fins a l'any 1887.

- Cursa estudis de batxillerat a les Escoles Pies de Reus.

1869

- Com que no troba cap local a Mataró, l'Obrera s'instal·la a la fàbrica dels hereus Puig Martí, a la vila de Gràcia. Amb un capital de 5.000 pessetes, 105 socis i 6 telers, el primer de juny comencen a produir teles de cotó.

- En només cinc anys, la cooperativa té 85 telers propis i incrementa el capital fins a 84.351 pessetes.

- Amb disset anys, es trasllada a Barcelona, on vivia el seu germà Francesc.

- L'any següent es matricula a la Facultat de Ciències de les assignatures preparatòries per a accedir als estudis d'arquitectura.

1873

- L'Obrera encarrega a Gaudí un cartell per a anunciar la nova fàbrica de la cooperativa a Mataró.

- S'inscriu al primer curs de l'Escola Provincial d'Arquitectura.

1874

- El 14 de novembre, l'Obrera compra a les germanes Lopez Negrevernis un terreny hortícola conegut com la Barca, a l'Eixample de Mataró, per un import de 44.444,44 pessetes.

- El dia de Sant Esteve es col·loca la primera pedra de la nova fàbrica.

- Es presenta al concurs per al panteó de Josep Anselm Clavé al cementiri vell de Barcelona. Tots els concursants se'n retiren perquè el premi sigui per a Lluis Domènech i Montaner i Josep Vilaseca.

1875

- La fàbrica, obra de l'enginyer Juan Brunet, s'inaugura el 24 d'octubre. És la primera fàbrica construïda per una cooperativa de producció a l'Estat espanyol.

- Projecta per a l'Escola d'Arquitectura la porta per a un cementiri, amb la qual va aprovar el curs de projectes.

1876

- L'Obrera participa per partida doble en l'Exposició Universal de Filadèlfia, als Estats Units, a nom de «Salvador Pagès i companyia» i de «La Obrera Mataronesa». Rep dues medalles de bronze per la qualitat dels productes de cotó que fabrica.

- Moren la seva mare, Antonia Cornet i Bertran, i el seu germà Francesc.

- Poc després, el seu pare s'instal·la amb ell a Barcelona.

1877

- L'Obrera és pionera a Mataró a instal·lar l'electricitat: compra una màquina de Gramme, que permet prolongar la producció durant la nit.

- Es construeix la primera casa de l'Obrera, obra del mestre d'obres Juli Marial. D'una sola planta, és per al soci Josep Munné.

- Treballa com a dibuixant per a l'arquitecte Francisco de Paula del Villar en el projecte de l'absis de l'església del monestir de Montserrat.

- Fa el projecte del paranimf universitari, per revalidar el títol d'arquitecte.

1878

- Gaudí presenta els primers projectes de l'Obrera:

- El plànol d'urbanització del barri residencial, amb trenta cases (març).

- L'alçat i la planta de la casa model (març).

- L'alçat i les plantes del nou Casino (maig).

- L'alçat de la reixa que tancava el terreny (juliol).

- A l'Exposició Universal de París, l'Obrera obté una medalla de bronze pels productes que fabrica. També hi mostra els dibuixos de Gaudí per al nou Casino.

- El 15 de març obté el títol d'arquitecte.

- Per encàrrec de Salvador Pagès, construeix la primera casa.

- Presenta a l'Exposició Universal de París els plànols de l'Obrera i la vitrina de ferro i vidre per a la guanteria d'Esteve Comella, de Barcelona.

- Dibuixa la seva targeta professional, on figura el seu domicili: carrer del Call, 11, 3r.

1878 - 1880

- Es construeix el segon edifici de Gaudí: l'edícle de les latrines per als treballadors de la fàbrica de la cooperativa.

- Dissenya els fanals de la plaça Reial de Barcelona.

- Mor la seva germana Rosa. Gaudí es fa càrrec de la seva neboda Rosa Egea i Gaudí.

1881

- Gaudí signa el plànol general de la cooperativa: hi urbanitza la zona d'habitatges, de producció i d'espais col·lectius, articulats mitjançant els recorreguts interiors de passejos i espais verds.

- Es publica l'article de Joaquim M. Bartrina «La Sociedad Cooperativa Mataronense. Su orígen, vicisitudes y actual estado», que recull la història de l'Obrera.

- Construeix un quiosc al Palau de Sobrellano, a Comillas (Santander).

- Projecta un pavelló de caça per a Eusebi Güell al Garraf, que no es va arribar a construir.

1882

- Es publica el reglament de la cooperativa.

- Edició d'una litografia que reprodueix l'esbós històric, el plànol general i els pactes de l'escriptura social.

- Projecte per al concurs del Gran Casino de Sant Sebastià.

- Visita el monestir de Poblet amb altres membres de l'Associació d'Excursions Catalana.

1883

- Projecte de la nova porteria amb habitatge per al porter, que no es va arribar a construir, i de la nau de blanqueig de cotó, el tercer edifici construït per Gaudí.

- L'Associació de Devots de Sant Josep li encarrega que continuï les obres de la Sagrada Família, iniciades l'any anterior per l'arquitecte Francisco de Paula del Villar.

- Inicia la construcció a Barcelona de la Casa Vicens; els pavellons d'entrada a la Finca Güell, primer encàrrec d'Eusebi Güell; i El Capricho, a Comillas (Santander).

1884 - 1885

- Les germanes Moreu broden l'estendard de la cooperativa, que es corona amb una abella de bronze.

- Gaudí decora l'interior de la nau de blanqueig amb motiu de l'entrega de diplomes als alumnes de l'escola de l'Obrera. L'acte se celebra durant Les Santes de 1885.

- S'inaugura la capella de Sant Josep a la cripta de la Sagrada Família i s'hi celebren les primeres misses.

1886 - 1897

- Com a conseqüència de la crisi econòmica i política general, al juliol, l'Obrera presenta suspensió de pagaments i Pagès dimiteix, de manera que es tanca una etapa decisiva en la història de la cooperativa. Salvador Gusart n'agafa el relleu.

- Els judicis i els embargaments iniciats el 1894 comporten que l'Obrera perdi el terreny i tots els béns a la subhasta del 30 de desembre de 1896.

- El 25 de juny de 1897 es formalitza l'adjudicació de la subhasta que va suposar la fi de l'Obrera.

- El 1886 comença a construir el Palau Güell, a Barcelona; el 1887, el Palau Episcopal d'Astorga, a Lleó; el 1888, el convent i l'escola de les Teresianes, a Barcelona; i el 1891, la Casa Botines, a Lleó.

- Aquell mateix any comencen les obres de la façana del Naixement de la Sagrada Família.